

ปรัชญาจิตวิทยา

Philosophy of psychology

พิมพ์ครั้งที่ 2

ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต

ปรัชญาจิตวิทยา

Philosophy of psychology

ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต

ปรัชญาจิตวิทยา [philosophy of psychology]

เอนก สุวรรณบัณฑิต

ISBN (e-book): 978-616-93492-1-1

จัดทำ   ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปีสเปส
42 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 79 ถ.จรัญสนิทวงศ์ แขวงบาง

พลัด

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700

พิมพ์เมื่อ   พ.ศ.2563

พิมพ์ครั้งที่   2

จำนวนหน้า   208 หน้า

ราคา e-book   108 บาท

ออกแบบศิลป์   ปริชมน ดวงจอมดี

จัดจำหน่ายในรูปแบบ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Book)

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดปีสเปส
ห้ามลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าในรูปแบบใด
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้จัดพิมพ์เท่านั้น

คำนำ

ปรัชญาจิตวิทยาเล่มนี้เป็นกุญแจสำหรับผู้สนใจปรัชญาและจิตวิทยา แม้จะพบประตูแต่ก็เปิดไม่ออก เนื้อหาปรัชญาและจิตวิทยาดูเหมือนจะใกล้เคียงกันหากแต่แตกต่างกัน ผู้เขียนได้นำความรู้ปรัชญา จิตวิทยา และประสาทวิทยาศาสตร์ที่ได้จากการเรียนและประสบการณ์ทำงานมาประมวลเข้าด้วยกัน โดยจัดเรียงตามลำดับความเข้าใจและกำหนดเนื้อหาวิชาการเท่าที่จะเป็นประโยชน์ในการประกอบสร้างความรู้ในทฤษฎีจิตวิทยา สำนึกและคำถามทางปรัชญาอันเป็นที่มาและจะดำเนินต่อไปของหลักจิตวิทยา ปรัชญาจิตวิทยาเป็นสาขาวิชาใหม่จึงยังไม่มีในรูปแบบภาษาไทย ดังนั้น ผู้เขียนได้ทำการกำหนดเนื้อหาใหม่ให้ย่อพอเหมาะกับองค์ความรู้ในประเทศไทยผ่านกรอบความคิดปรัชญาสกุลความคิดหลังนวยุคสายกลางซึ่งจะทำให้มีพื้นที่ว่างใหม่สำหรับการสร้างกรอบความคิดอันจะเป็นกุญแจไขให้เกิดความเข้าใจจากประตูปรัชญาไปสู่ประตูจิตวิทยา ทั้งนี้ หวังว่าเมื่อผู้อ่านที่เป็นประชาชนทั่วไป นักวิชาการ นักจิตวิทยา นักปรัชญาได้อ่านแล้วยอมรับตระหนักได้ว่าปรัชญาจิตวิทยาไม่ใช่ข้อคิดเพื่อการดำรงชีวิต แต่เป็นการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณถึงความเกี่ยวข้องของกระแสดังกล่าว ความเชื่อในเชิงวิชาการที่สืบทอดกันมาของปรัชญากับจิตวิทยาและเกิดมุมมองเชิงปรัชญาเพื่อการนำองค์ความรู้ที่ได้มานี้ไปตีความเพื่อให้เกิดการเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อไป

ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต

5 พฤศจิกายน 2559

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำปรัชญาจิตวิทยา	1
ปรัชญาจิตวิทยาคืออะไร	2
รากความคิดของจิตวิทยา	3
อภิปรายกลุ่มจิตนิยม	7
อภิปรายกลุ่มทวินิยม	7
อภิปรายกลุ่มสสารนิยม	9
บทที่ 2 สำนักคิดทางจิตวิทยา	11
สำนักคิดปรัชญาจิต	12
สำนักคิดปรัชญาจิตยุคกลาง	14
สำนักคิดปรัชญาจิตยุควิทยาศาสตร์	15
บทที่ 3 บทนำวิทยาศาสตร์เชิงปัญญาและประสาทวิทยาศาสตร์	39
วิทยาศาสตร์เชิงปัญญา	40
ประสาทวิทยาศาสตร์	44
คลื่นสมอง	50
สมองและกลุ่มใยประสาท	51
บทที่ 4 จิตและตัวตน	54
คำที่ใช้แทนจิต	55
ว่าด้วยจิต	58
ว่าด้วยกาย	65
จิตและกาย	69
ตัวตน	74

	หน้า
บทที่ 5 การรับรู้	83
บทนำ	84
การรับรู้	89
การรับรู้ทางประสาทสัมผัส	91
รูปแบบของการรับรู้	103
การจัดระบบของการรับรู้	105
การประยุกต์ใช้การรับรู้	107
บทที่ 6 การเรียนรู้	109
บทนำ	110
กระบวนการเรียนรู้	114
ความจำ	121
ระบบความจำ	123
ความฉลาดทางอารมณ์	126
บทที่ 7 เจตคติ	133
บทนำ	134
องค์ประกอบของเจตคติ	135
คุณสมบัติของเจตคติ	139
การเสริมสร้างเจตคติ	143
บทที่ 8 การจูงใจ	149
บทนำ	150
กระบวนการจูงใจ	151
ทฤษฎีแรงจูงใจ	155
ปัจจัยที่มีผลต่อการจูงใจ	163
การจูงใจด้วยผลตอบแทนที่เป็นเงิน	165
การจูงใจด้วยผลตอบแทนที่ไม่ใช่เงิน	168
การจูงใจด้วยงาน	169

	หน้า
บทที่ 9 บุคลิกภาพ	172
บทนำ	173
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ	176
คุณลักษณะของบุคลิกภาพ	178
บุคลิกภาพภายนอก	179
บุคลิกภาพภายใน	180
การประเมินบุคลิกภาพ	191
การพัฒนาบุคลิกภาพบุคคล	192
บทที่ 10 การตัดสินใจ	195
บทนำ	196
ระบบเหตุผล	197
ทฤษฎีเกม	199
กระบวนการตัดสินใจทางความคิด	200
บรรณานุกรม	203
ประวัติผู้เขียน	208

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 พลังทางจิตของฟรอยด์	23
ภาพ 2 เซลล์สมอง ตำแหน่งของสมองเปรียบเทียบภาพจำลองและ ภาพสมองจริง	45
ภาพ 3 ประเภทของคลื่นสมองของมนุษย์	50
ภาพ 4 สมองในระบบการมองเห็นแบบตัดขวาง ด้านข้าง และหน้าตรง	52
ภาพ 5 เส้นใยประสาทสมองที่เกี่ยวข้องกับการคิด การได้ยิน การพูด	52
ภาพ 6 รูปปั้น psyche and eros	56
ภาพ 7 การลั่นของจิต	60
ภาพ 8 กายทั้ง 7 ของมนุษย์	71
ภาพ 9 การส่องกระจกสะท้อนแนวคิดความมีตัวตน	77
ภาพ 10 เส้นทางระบบการมองเห็น	93
ภาพ 11 ระดับความดังและความถี่ของเสียง	98
ภาพ 12 การรับสัมผัสการได้กลิ่นและการรับรู้รส	99
ภาพ 13 ระบบประสาทหลักทั้งร่างมนุษย์	101
ภาพ 14 ระบบการรับรู้ของมนุษย์	106
ภาพ 15 การเรียนรู้แบบเงื่อนไขคลาสสิก	115
ภาพ 16 การเรียนรู้แบบเงื่อนไขผลของการกระทำ	117
ภาพ 17 การเรียนรู้เชิงปัญญาสังคม	118
ภาพ 18 การเรียนรู้เชิงปัญญา	119
ภาพ 19 เจตคติ 3 องค์ประกอบ	136

	หน้า
ภาพ 20 เจตคติ 2 องค์ประกอบ	137
ภาพ 21 เจตคติ 1 องค์ประกอบ	139
ภาพ 22 ตัวแบบการกระทำด้วยเหตุผล	146
ภาพ 23 แบบจำลองความสมดุลเจตคติ	147
ภาพ 24 วงจรการลดแรงตึงเครียดของฟรอยด์	152
ภาพ 25 Big 5 Theory	188
ภาพ 26 The Johari window	191
ภาพ 27 คู่ผลของทฤษฎีเกม	200

บทที่ 1

บทนำปรัชญาจิตวิทยา

Introduction to Philosophy of Psychology

เนื้อหา

- ❏ ปรัชญาจิตวิทยาคืออะไร
- ❏ รากความคิดของจิตวิทยา
- ❏ อภิปรัชญากลุ่มจิตนิยม
- ❏ อภิปรัชญากลุ่มทวินิยม
- ❏ อภิปรัชญากลุ่มสหARNิยม

บทที่ 1

บทนำปรัชญาจิตวิทยา

Introduction to Philosophy of Psychology

ปรัชญาจิตวิทยาคืออะไร

ปรัชญาคือ ความพยายามของปัญญาที่จะเข้าใจตัวเองอย่างมีความสุข ในระดับนี้เรียกว่าปรัชญาบริสุทธิ์ มี 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกสนใจอยากรู้ว่าในบรรดาความรู้ภายนอกตัวเองนั้น อะไรมีอยู่จริงและตัวเองมั่นใจได้อย่างไรว่ามีอยู่จริง เมื่อมั่นใจได้ก็มีความสุข ขั้นตอนนี้คือ อภิปรัชญา (metaphysics) ขั้นตอนหลังสนใจอยากรู้ว่า มั่นใจได้เพราะเหตุใด ขั้นตอนนี้เรียกว่า ญาณปรัชญา (epistemology) เมื่อเชื่อเหตุใดก็มีความสุข (กิริติ บุญเจือ, 2559) ชาวกรีกไม่แบ่งประเภทปรัชญาเพราะความรู้ทุกอย่างเป็นปรัชญาหมด (การช่างและเทคนิคไม่ถือว่าเป็นความรู้เพราะใช้ฝีมือแทนปัญญา) ต่อมาความรู้ส่วนใดมีชื่อเรียกเป็นวิชาก็ถือว่าไม่ใช่ปรัชญา ปรัชญาจึงได้แก่ ความรู้ที่ยังไม่แยกตัวออกไป คริสเตียน วอล์ฟ (Christian Wolff 1679-1754) แบ่งเนื้อหาปรัชญาในสมัยของตนเองออกเป็น 4 สาขา คือ Metaphysics, Epistemology, Logics, Axiologia (ซึ่งประกอบด้วย Ethics, Aesthetica, Politics และ Oeconomica) ยอห์น แพสมอร์ (John Passmore 1914-2004) เห็นว่าความรู้ต่างๆ มีสาขาของตนหมดแล้ว จึงเสนอให้แบ่งปรัชญาเป็นปรัชญาบริสุทธิ์และปรัชญาประยุกต์ ปรัชญาจิตวิทยาจึงได้แก่ การนำเอาปรัชญาบริสุทธิ์ไปตีความผลสรุปหรือข้อสรุปใดๆ ของวิชาจิตวิทยา ซึ่ง

รวมถึงปรัชญาจิตใจ (philosophy of mind) เบอรัมูเดซ (Bermudez 2005) เสนอวางกรอบของปรัชญาไว้ว่าเป็นอภิปรัชญาและญาณปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางปัญญา (activity of cognition) และการอธิบายสาเหตุแห่งพฤติกรรม ปัญญามาได้อย่างไร เราสามารถอ้างระบบในธรรมชาติหรือเหนือธรรมชาติมาอธิบายที่มาและลักษณะกลไกทางจิตวิทยาได้หรือไม่ ทั้งนี้ ปรัชญาจิตวิทยามีเนื้อหาในเชิงสหวิทยาการและนำปัญหาของปรัชญาจิตที่สนใจทวินิยมระหว่างจิตกับกายมาพิจารณาเพื่อหาการมีอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะทางจิตใจ (mental state) กับภาวะทางสมอง (brain state) ด้วยข้อมูลประสาทวิทยาศาสตร์เพื่อเสนอเนื้อหาอภิปรัชญาที่ลึกซึ้งถึงธรรมชาติและกลไกของปัญญาโดยไม่ปิดกั้นข้อมูลจากการวิจัยทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ซึ่งก้าวหน้าอย่างมากในสาขาจิตวิทยาปัญญา (cognitive psychology) และจิตวิทยาเชิงทดลอง (scientific psychology) ทั้งนี้ ปรัชญาจิตวิทยายังคงสนใจเนื้อหาอภิปรัชญาของปรัชญาจิตอันเป็นรากฐานของการใช้คำเพื่อสื่อถึงจิต จิตใจ จิตวิญญาณ และการตีความหมายเพื่อการอธิบายพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์

รากความคิดของจิตวิทยา

ในปัจจุบันเข้าใจกันว่าจิตวิทยาคือ วิชาที่ศึกษาจิต แต่อะไรคือ “จิต” ก่อนที่จิตวิทยาจะแตกออกมาจากปรัชญามาเป็นวิชาเอกเทศเมื่อตอนต้นของศตวรรษที่ยี่สิบ นักปรัชญาศึกษาจิตมาเป็นเวลายาวนานและใช้หลักจิตวิทยาในการตอบปัญหาปรัชญา ดังนั้น ปรัชญาจิตวิทยาจึงสนใจอภิปรัชญาและญาณวิทยาที่เกี่ยวข้องกับจิตและตอบสนองต่อประเด็นสำคัญคือ 1) ธรรมชาติของจิต 2) ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกาย 3) เจตจำนงเสรี และ 4) วิธีวิทยาในการอธิบายหลักและทฤษฎีจิตวิทยา

บทที่ 1 บทนำปรัชญาจิตวิทยา

เมื่อสนใจจิตวิทยาในระดับปรัชญานั้นย่อมจะต้องย้อนไปถึงหนังสือ On the Soul (ภาษากรีก Peri Psyches, ภาษาลาติน De Anima, ภาษาไทย-ว่าด้วยจิตวิญญาณ) ซึ่งนิพนธ์โดยแอริสโตเติลหรืออริสโตเติล (Aristotle, ก.ค.ศ. 384-322) เมื่อราว 350 ปี ก่อนคริสตกาล

อริสโตเติลได้เขียนงานที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต (living things) โดยการจำแนกความแตกต่างของประเภทของจิตวิญญาณ (soul) ที่มีอยู่ในสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างกัน ได้แก่ พืชมีสมรรถภาพ (capacity) ที่จะเติบโต (nourishment) และสืบพันธุ์ โดยถือว่าเป็นสมรรถภาพขั้นต่ำของสิ่งมีชีวิต สัตว์มีพลังของการรับรู้ผัสสะ (sense-perception) และการเคลื่อนไหว (self-motion) มนุษย์นั้นมีสมรรถภาพทั้งหมดที่กล่าวมาและมีสติปัญญา

อริสโตเติลเชื่อว่าจิตวิญญาณ (soul) นั้นต้องมีตัวแบบ (form) หรือสารัตถะ (essence) ในสิ่งมีชีวิตต่างๆ โดยไม่อาจแยกออกจากร่างกายที่มันอาศัยอยู่ภายใน แต่จิตวิญญาณนั่นเองที่ทำให้ร่างกายได้เป็นสิ่งมีชีวิตทั้งร่าง และหากมีร่างที่ไม่มีจิตวิญญาณหรือจิตวิญญาณที่ไม่ได้อยู่ในร่างก็จะเหลือเพียงร่างที่ไร้ปัญญา แม้ว่าอริสโตเติลจะเชื่อว่ามีจิต (spirit) ที่มีอยู่ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีร่างกาย แต่จิตวิญญาณจำเป็นต้องมีร่างกายเสมอ (anime) ในหนังสือ De Anima เสนอแนวคิดว่าจิตวิญญาณเป็นส่วนหนึ่งของจิตสูงส่ง (the first mover) โดยจิตวิญญาณที่อาศัยอยู่ในร่างกายจึงเรียกว่า soul ทั้งนี้หนังสือ De Anima แยกเป็น 3 เล่ม ชื่อย่อของหนังสือในระบบภาษาลาตินคือ DA โดยแบ่งเป็น DA I, II, III รวม 27 บท

หนังสือ DA I เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการศึกษาของอริสโตเติลและการกำหนดวิภาษวิธี (dialectic) ของธรรมชาติของจิตวิญญาณ อริสโตเติลยอมรับ